
УДК 049.32+ 81'374+82Франко1/7.01

СЛОВНИК «ЗІВ'ЯЛОГО ЛИСТЯ»

Терлак З. Словник мови поетичної збірки Івана Франка «Зів'яле листя» / З. Терлак. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 394 с.

Художні твори Івана Франка вже тривалий час постають об'єктом уваги українських лексикографів. Наявність словників «у культурі народу є свідченням рівня цивілізаційного розвитку цього народу, його мовною історією, його мовним портретом» [1: 4]. Аналізований словник є вдалою спробою лексикографічного опрацювання мови поетичної збірки Івана Франка «Зів'яле листя».

Видання складається з передмови (с. 5–18), де послідовно сформульовано принципи укладання словника (с. 10–12), подано інформацію про реєстр словника (с. 12–13), структуру словникової статті (с. 13–15), граматичний довідник (с. 16), а також схарактеризовано список використаних умовних скорочень (с. 17–18) та абетковий контекст (с. 18) корпусу словника (с. 19–392) зі списком літератури (с. 393, 8 позицій).

Доцільним і виваженим постає поданий у передмові до словника нарис історії лексикографічного опрацювання мови художніх творів Івана Франка. Окреслено діяльність професора Івана Ковалика, який опрацював принципи укладання словника мови художніх творів Івана Франка. Зупиняється укладач і на питаннях про конкордацію творів письменника, публікацію репринтних відтворень його останніх прижиттєвих видань. Поширеність словників мови письменників, створених на матеріалі окремих творів і поетичних збірок, З. Терлак мотивує складністю простеження на великому за обсягом матеріалі всієї хронології змін у процесі мовної та світоглядної еволюції письменника. Водночас «йдеться не лише про зафіксовану в його творах фонетико-орфографічну і граматичну варіантність, а й про своєрідну модель світу, яка опосередковано відображена в лексичній структурі тексту й ета-

© А.П. ЗАГНІТКО, М.М. МИХАЛЬЧЕНКО, 2011

пи формування якої можна простежити на матеріалі різних поетичних збірок письменника чи різних прозових творів» (с. 8).

Матеріалом для словника стало друге видання поетичної збірки Івана Франка «Зів'яле листя», що вийшло в Києві 1911 р. Укладач переконливо доводить, що «лексикографування тексту останнього прижиттєвого видання дозволяє максимально зберегти мовні особливості Франкової збірки» (с. 10). Орфографію у словнику подано за В. Симовичем, проте за чинним правописом подано слова, написання яких впливає на реєстр словника (частки разом та окремо з різними частинами мови; афікс **-ся**; складні прийменники; складні та складені сполучники; прислівники та прислівникові слова).

Особливістю видання є те, що до реєстру словника увійшли всі українські слова, вжиті в тексті збірки, а ілюстрації містять усі наявні випадки вживання слова в тексті з урахуванням семантичних, синтаксичних і стилістичних особливостей слів. Наприклад:

ДОБРИЙ (4). **1.** Який доброзичливо, приязно, чуйно ставиться до людей (2). Ти **добра**, щира! О, не ошукаєш Мойого серця гордості лускою! 1, VIII, 31. Я зрозумів тебе! Ти **добра**, щира! Лиш бурі світа, розчаровань, муки Заволокли тебе отсим туманом 1, VIII, 33.

2. Який має позитивні якості, що відповідають поставленим вимогам (1). Якби я був лицар і мав панцир **добрий**, І над всіх був сильний і над всіх хоробрий, — Я би з перемоги вороги під ноги, Що мені до тебе не дають дороги! 2, XIV, 13.

3. * У сполуч. зі сл. **година**. Сприятливі обставини (1). Так сталось! В труні металевій нині Ота рука проклятая спочила, Що ген-то в **добрій** чи лихій годині Нас розлучила 1, XVI, 3.

• **Одн. Н. добра** 1. 1, VIII, 31; 1, VIII, 33; **3. добрий** 2. 2, XIV, 13; **М. (в) добрій** 3. 1, XVI, 3 (с. 97).

Словник укладено традиційно — за алфавітним принципом, відмінювані слова у словникових статтях подано в початковій формі. Окремими реєстровими словами є: лексеми зі здрібнілим і пестливим значенням; суплетивні форми іменників; прийменниково-відмінкові форми іменників, що адвербіалізувалися; форми вищого та найвищого ступенів порівняння прикметників і прислівників; особові займенники; дієслова доконаного та недоконаного видів; дієслівні форми на **-но**, **-то**; дієприкметники; лексичні омоніми, які позначено цифрами, що стоять угорі з правого боку слова; графічні та фонетичні варіанти слів. Логічним видається розміщення варіантів слів у межах однієї словникової статті та їхня систематизація за ступенем поширення в тексті.

3. Терлак обрав зручний спосіб паспортизації ілюстративного матеріалу (перша цифра вказує номер жмутка, друга — порядковий номер вірша, третя — рядок), зорієнтований на різні перевидання «Зів'ялого листя», що уможлиблює швидкий пошук будь-якого слова в тексті. (Пор.: [3: 35–51].

Доцільною для словника поетичної мови постає фіксація експресивного забарвлення та образного вживання слів (переносне значення,

художні тропи, нетипові сполучення слів). Саме вивчення стилістично значущого вживання слів автором актуалізує використання подібних словників у стилістиці [4: 79]. Наприклад:

БОЛІТИ (2). *Душевно страждати* (1). В акордах слів Не виллю своїх скрут. Як мовчки я терпів, **болів**, Так мовчки впаду без жалів В нірвани темний кут 3, XVI, 13. * *У сполуч.* **душа болить** — *відчувати великий жаль, тугу, журбу* (1). Нехай ти тїнь, що гине десь, Мана, луда — одначе Чому ж без тебе серце рвесь, Душа **болить** і плаче? 2, XV, 20 (с. 35).

УСТОНЬКА (1). *Змениш.-пестл. до уста.* Чом твої **устонька** — тиха молитва, А твоє слово остре, як бритва? 2, IV, 3 (с. 344).

РАБ (1). *Перен.* Той, хто повністю підпорядковує комусь свою волю, *вчинки.* Чорте, демоне розлуки [...] буду **раб**, невольник твій, Весь тобі віддамся в руки, Лиш те серце заспокій! 3, XI, 6 (с. 264).

Позитивним моментом є врахування частоти вживання слів у тексті збірки. Загальну кількість слововживань зазначено в дужках після реєстрового слова (**СЕРДЕНЬКО** (4) (с. 283), а для багатозначних слів вказано кількість випадків вживання в кожному значенні (**КРАСА** (18). **1.** *Властивість, якість гарного, прекрасного* (11). **2.** *Гарна, приваблива зовнішність людини; уroda* (5). * *Образно* (1). * *У порівн.* (1) (с. 161).

Наголосимо, що цитати-ілюстрації до словника являють собою цілісний і повний контекст:

ЧУДОВИЙ (4). *Прекрасний.* Лиш коли на те личко **чудове** Ляже хмарою жалісна туга, І болюще дрожане нервове Ті усточка сціпить, як шаруга, [...] От-тоді моє серце стискає, Мов кліщами, холодна тривога 1, III, 13. Не раз у сні являється мені, О любя, образ твій, такий **чудовий**, Яким яснів в молодощів весні, В найкращі хвили свіжої любови 1, XV, 2. Чого являєшся мені У сні? Чого звертаєш ти до мене **Чудові** очи ті ясні, Сумні, Немов криниці дно студене? 2, XII, 4. Лежить якийсь смутток таємний На твоїм **чудовім** чолі, І усміх твій — наче під осінь Всміхається сонце у мглі 2, IX, 10.

• *Одн.* **Н.** **чудовий** 1, XV, 2; **З.** (на) **чудове** 1, III, 13; **М.** (на) **чудовім** 2, IX, 10; *Мн.* **З.** **чудові** 2, XII, 4 (с. 362).

Залишилася поза увагою і сполучуваність слів у тексті збірки «Зів'яле листя», особливості керування. Зокрема, якщо слово входить до складу стійкої сполуки або фразеологізму, то після позначки * *У сполуч.* у словниковій статті подано тлумачення цієї сполуки. Наприклад: **НАДІРВАТИ** (1). * *У сполуч.* **надірвати серце** — *викликати душевні страждання, муки* (с. 201). Цікаво було б зіставити тлумачення фразеологізмів в аналізованому словнику та у фразеологічному словнику української мови (Фразеологічний словник української мови / НАН України; Інститут української мови / Л.С. Паламарчук (ред. кол.), В.М. Білоноженко (уклад.). — 2-ге вид. — К. : Наук. думка, 1999).

Наприкінці словникової статті після знака • подано граматичний довідник для лексем, що вживаються понад один раз та мають два та більше значення (• *Одн.* **Н.** **метелик у порівн.** 3, IX, 4; *Мн.* **Н.** **образно метелики** 2, XX, 4) (с. 181).

Словник укладений на високому лексикографічному рівні, однак слід зауважити, що подібні словники вимагають електронної версії-супроводу до видання з покажчиком творів. На жаль, у виданні трапляються поодинокі стилістичні огріхи та технічні недогляди («Шевченкової характеристики», с. 8; «загол..», с. 19 та ін.). Сподіваємось, що наші побажання сприятимуть поліпшенню наступних перевидань словника. (Див.: [2: 8–11].

Рецензований словник, поза всяким сумнівом, посяде гідне місце серед праць, спрямованих на відтворення лексикографічного образу мови Івана Франка. Видання стане корисним не лише для науковців, викладачів і студентів, а й зацікавить усіх поціновувачів українського слова.

1. Демська О. Вступ до лексикографії : [навчальний посібник] / О. Демська — К. : Вид-дім «Кієво-Могилянська академія», 2010. — 266 с.
2. Заваруєва І. І. Тлумачні електронні словники російської мови: структурно-функціональний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02. «Російська мова» / І. І. Заваруєва. — Дніпропетровськ, 2008. — 20 с.
3. Кровицька О. Українська лексикографія : теорія і практика / О. Кровицька. — Львів, 2005. — 175 с.
4. Перебийніс В. І. Традиційна та комп'ютерна лексикографія : [навчальний посібник] / В. І. Перебийніс, В. М. Сорокін. — К. : Видавничий центр КНЛУ, 2009. — 218 с.

Анатолій Загнітко, Марина Михальченко (м. Донецьк)

Anatoliy Zahnitko, Maryna Mykhalchenko (Donetsk)

DICTIONARY OF «ZIVYALOHNO LYSTIA»

(Book review on: Terlak S. Slovyk movy poetychnoyi zbirky Ivana Franka «Zivyałe lystia» / Senoviy Terlak. — Lviv : LNU imeni Ivana Franka, 2010. — 394 p.)